

Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΟΥ ΟΗΕ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (Οκτώβριος 2005)

Συγγραφέας: ΝΤΙΑΝΑ ΜΑΡΚΑΚΗ

1. Εισαγωγή

Η βιώσιμη ανάπτυξη βρίσκεται στον πυρήνα της διαδικασίας Συναντήσεων Κορυφής του ΟΗΕ για το Περιβάλλον (Earth Summits). Ως έννοια η βιώσιμη ανάπτυξη υφίσταται εδώ και πολλά χρόνια, όμως η διεθνής κοινότητα συναντήθηκε για πρώτη φορά προκειμένου να εξετάσει τις παγκόσμιες περιβαλλοντικές και αναπτυξιακές ανάγκες στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον (Στοκχόλμη, 1972). Η Διάσκεψη αυτή οδήγησε στη δημιουργία του Προγράμματος Περιβάλλοντος των Η.Ε. (UNEP). Τη δεκαετία του '80 τα Η.Ε. συνέστησαν την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, γνωστή και ως Επιτροπή Brundtland. Στην έκθεσή της το 1987, η Επιτροπή όρισε την αειφόρο ανάπτυξη ως «ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του σήμερα, χωρίς να απεμπολεί την ανάγκη των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες».

Η 20ή επέτειος της Στοκχόλμης πραγματοποιήθηκε το 1992 στο Ρίο της Βραζιλίας. Η διάσκεψη των Η.Ε για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη αποτελεί την πρώτη Συνάντηση Κορυφής για το Περιβάλλον και είχε ως αποτέλεσμα την υπογραφή της Διακήρυξης του Ρίο και της Ατζέντας 21, ενός κειμένου 300 σελίδων για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης στον 21ο αιώνα. Η Σύνοδος Κορυφής του Ρίο υπήρξε καθοριστική για την ανάδειξη των ζητημάτων του περιβάλλοντος και ανάπτυξης. Οι παρευρισκόμενοι ηγέτες υπέγραψαν τη Σύμβαση-πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή, τη Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα, τη Διακήρυξη του Ρίο και τις Δασικές Αρχές. Η Επιτροπή για την Αειφόρο Ανάπτυξη συστήθηκε προκειμένου να επιβλέπει την εφαρμογή των συμφωνιών της Συνόδου.

Δέκα χρόνια μετά το Ρίο, το Σεπτέμβριο του 2002, πραγματοποιήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ η Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη, στο πλαίσιο της οποίας υιοθετήθηκε η Διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ. Το κείμενο αυτό είναι ενδεικτικό της αναδυόμενης διεθνούς δέσμευσης για την αειφόρο ανάπτυξη. Η Σύνοδος του 2002 άφησε να διαφανεί ένα αδιέξοδο μεταξύ Βορρά και Νότου, κατάσταση που επιδεινώθηκε από την άρνηση των ΗΠΑ να αναλάβουν καινούργιες διεθνείς δεσμεύσεις. Σε αντίθεση με τη Σύνοδο του Ρίο, δεν υπογράφηκαν πολυμερείς συνθήκες. Ωστόσο, 300 καινούργιες κοινοπραξίες δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου (PPP) αναγνώρισαν την ανάγκη για ευρύτερη συμμετοχή μη κυβερνητικών παραγόντων στην επίτευξη των στόχων για αειφόρο ανάπτυξη. Τί γίνεται όμως σήμερα, 13 χρόνια μετά το Ρίο;

2. Οι φιλοδοξίες της Συνόδου και οι απόπειρες τορπιλισμού της

Πριν από λίγες εβδομάδες, στις 14-16 Σεπτεμβρίου, πραγματοποιήθηκε στην Νέα Υόρκη η Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών. Σηματοδοτώντας την 60η επέτειο του Οργανισμού, η Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής είχε ως κύριο στόχο την ουσιαστική μεταρρύθμιση του ΟΗΕ και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης της διεθνούς κοινότητας. Η Έκθεση του Γενικού Γραμματέα Κόφι Άναν «In Larger Freedom» (UN doc. A/59/2005) που δόθηκε στη δημοσιότητα τον περασμένο Μάρτιο περιείχε ένα σύνολο προτεινόμενων μεταρρυθμίσεων, μεταξύ των οποίων διεύρυνση του Συμβουλίου Ασφαλείας και αντικατάσταση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων από ένα «πιο αναβαθμισμένο» Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Επιπλέον, προέβλεπε τη σύσταση Επιτροπών για την προώθηση της ειρήνης και την οικονομική ενίσχυση χωρών που βρίσκονται στο στάδιο του εκδημοκρατισμού.

Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ είχε καταστήσει έγκαιρα σαφείς τις προθέσεις του να προσδώσει ιδιαίτερη έμφαση στους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας (Millennium Development Goals, εφεξής MDGs). Τα MDGs είναι οχτώ αναπτυξιακοί στόχοι που συμφωνήθηκαν το 2000 κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών για τη Χιλιετία και αφορούν, μεταξύ άλλων, την επίτευξη

περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, ισότητας των φύλων, πρόσβασης σε πόσιμο νερό, καταπολέμησης της πείνας, της φτώχειας, του HIV/AIDS κ.α. μέχρι το 2015.

Δύο εβδομάδες πριν από την έναρξη της Συνόδου, ο Πρέσβης των ΗΠΑ στα Ηνωμένα Έθνη, Τζον Μπόλτον, γνωστός πολέμιος του Οργανισμού (στο παρελθόν είχε δηλώσει δημόσια ότι «αν από τους 38 ορόφους του κεντρικού κτιρίου του ΟΗΕ καταστρέφονταν οι 10, δε θα έκανε καμιά απολύτως διαφορά»), παρουσίασε στους διπλωμάτες συναδέλφους του τροποποιήσεις συνολικής έκτασης 400 περίπου σελίδων εισηγούμενος ένα κείμενο ουσιαστικά διαφορετικό από το υφιστάμενο, τότε, σχέδιο. Συγκεκριμένα, εισηγήθηκε περισσότερες από 750 διορθώσεις, μεταξύ των οποίων την απάλειψη του όρου MDGs (που καταλάμβαναν και το μεγαλύτερο μέρος της Έκθεσης του Γενικού Γραμματέα), τη διαγραφή οποιασδήποτε αναφοράς στο Πρωτόκολλο του Κιότο (το οποίο οι ΗΠΑ αρνούνται πεισματικά να κυρώσουν), και στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (που επίσης δεν αναγνωρίζουν). Η Αμερικανική αντιπροσωπεία, μάλιστα, παραπονέθηκε δημόσια ότι το μέρος του κειμένου που αφορούσε την φτώχεια ήταν πολύ μεγάλο!

Κατόπιν πολυήμερων σκληρών διαπραγματεύσεων, το βράδυ πριν από την έναρξη των εργασιών της Συνόδου, η Γενική Συνέλευση κατέληξε σε ένα τελικό σχέδιο του κειμένου προς ψήφιση (UN doc. A/60/L.1), το οποίο, αν και μπορούσε να θεωρηθεί «μια καλή αρχή», σε καμιά περίπτωση δεν εξέφραζε την εκτεταμένη και ουσιαστική μεταρρύθμιση που είχε οραματιστεί ο Γενικός Γραμματέας και οι υπέρμαχοι του Οργανισμού ανέμεναν.

3. Τα αποτελέσματα της Συνόδου

Τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής 2005 είχαν διττή πτυχή, αρνητική και θετική. Στην αρνητική πτυχή εντάσσεται η αποτυχία να επιτευχθεί η πολυαναμενόμενη μεταρρύθμιση του Συμβουλίου Ασφαλείας και να προωθηθεί το ζήτημα της μη διάδοσης πυρηνικών όπλων και του αφοπλισμού. Στη θετική πτυχή εντάσσεται η σαφής και ανεπιφύλακτη αποδοχή από όλες τις κυβερνήσεις της συλλογικής

διεθνούς ευθύνης για την προστασία των πληθυσμών από τη γενοκτονία, τα εγκλήματα πολέμου, τις φυλετικές διακρίσεις και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η σαφής και ανεπιφύλακτη καταδίκη της τρομοκρατίας και η αναγνώριση του νέου Ταμείου Δημοκρατίας που εγκαινίασε ο Γενικός Γραμματέας κατά τη διάρκεια της Αφρικανικής Συνόδου, με σκοπό την οικονομική ενίσχυση των κρατών που βρίσκονται στο στάδιο του εκδημοκρατισμού. Πολλά βέβαια ζητήματα παραμένουν ανοιχτά προς περαιτέρω επεξεργασία τους επόμενους δεκαπέντε μήνες, μεταξύ των οποίων η δημιουργία ενός Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η μεταρρύθμιση του συστήματος οργάνωσης και διαχείρισης του Οργανισμού.

Πριν από την έναρξη της Συνόδου, οι δημόσιες προβλέψεις ήταν δυσοίωνες, με πολλούς παρατηρητές να προβλέπουν ένα καταστρεπτικό βήμα προς τα πίσω ως προς τη διεθνή δέσμευση για την ανάπτυξη. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στην αρνητική στάση της αμερικανικής αντιπροσωπείας και του κ. Μπόλτον προσωπικά. Η αμερικανική κυβέρνηση ζητούσε την απάλειψη οποιασδήποτε αναφοράς στον όρο MDGs και συγκεκριμένα τη διαγραφή της φράσης: «Ανησυχούμε, παρ' όλα αυτά, για τη βραδεία και άνιση επίτευξη των διεθνώς συμφωνημένων αναπτυξιακών στόχων, συμπεριλαμβανομένων των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας». Αντί αυτού, οι Ηνωμένες Πολιτείες επιδίωξαν να προβάλουν τη σημασία της Συμφωνίας του Μοντερρέυ, στο Μεξικό το 2002 που επικεντρωνόταν σε μεταρρυθμίσεις ανοικτής αγοράς, ενώ απαιτούσε από τις κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών να καταπολεμήσουν τη διαφθορά ως αντάλλαγμα για την παροχή αναπτυξιακής βοήθειας και απαλλαγή από τα χρέη.

Ύστερα από πολυήμερες σκληρές διαπραγματεύσεις, κι ενώ το τελικό κείμενο της Συνόδου κινδύνευε να «τιναχτεί στον αέρα», η αμερικανική πλευρά υποχώρησε. Περισσότεροι από 100 αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων, ενωμένοι γύρω από τον Γενικό Γραμματέα, στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων και επανέλαβαν τη δέσμευσή τους για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου του Κιότο, ενώ υπερεθεμάτισαν ανεπιφύλακτα για τα MDGs. Ιδιαίτερα σημαντικό ήταν το γεγονός ότι ο ίδιος ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Τζωρτζ Μπους εξέφρασε για πρώτη φορά την πλήρη υποστήριξη του στους αναπτυξιακούς στόχους: «Προκειμένου να δώσουν

όραμα ελπίδας, οι ΗΠΑ είναι αποφασισμένες να βοηθήσουν έθνη που παλεύουν με τη φτώχεια. Στηρίζουμε τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας».

Οι παρευρισκόμενοι ηγέτες επανέλαβαν τη δέσμευσή τους να εφαρμόσουν τη Συμφωνία του Μοντερρέυ, η οποία καλεί τις αναπτυγμένες χώρες «να καταβάλλουν το 0,7% του ΑΕΠ τους ως αναπτυξιακή βοήθεια στις αναπτυσσόμενες χώρες και το 0,15 έως 0,20% στις ελάχιστα αναπτυγμένες χώρες». Οι Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες ασκούν συνεχείς πιέσεις για αλλαγές στον τρόπο διαχείρισης του Οργανισμού, δαπανούν μόνο το 0.16% του ΑΕΠ τους για διεθνή αναπτυξιακή βοήθεια. Το έγγραφο όμως έκβασης της Συνόδου Κορυφής βαίνει πέραν της συμφωνίας του Μοντερρέυ, δεδομένου ότι αναφέρεται στη δέσμευση των κρατών όχι μόνο να πετύχουν τους παραπάνω στόχους, αλλά και να παράσχουν συγκεκριμένα χρηματικά ποσά: επιπλέον \$50 δισεκατομμύρια ετησίως σε αναπτυξιακή βοήθεια μέχρι το 2010, εκ των οποίων \$25 δισεκατομμύρια ετησίως για την Αφρική. Εξίσου σημαντικό είναι και το γεγονός ότι όλα τα κράτη μέλη του Προγράμματος Ανάπτυξης του ΟΗΕ (UNDP) συμφώνησαν «να υιοθετήσουν, έως το 2006, και να εφαρμόσουν εθνική πολιτική ανάπτυξης προκειμένου να επιτύχουν τους διεθνώς συμπεφωνημένους στόχους ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένων και των MDGs».

Το Πρόγραμμα του ΟΗΕ για την επίτευξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας (UN Millennium Project), με επικεφαλής τον χαρισματικό οικονομολόγο Τζέφρυ Σάκς, έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο τα τελευταία πέντε χρόνια, κερδίζοντας την ευρεία υποστήριξη εκατομμυρίων ανθρώπων ανά τον κόσμο. Στη φετινή Σύνοδο Κορυφής μπορεί να μην αναβιώσαμε «τις στιγμές του Σαν Φρανσίσκο» και το πνεύμα αισιοδοξίας που συνόδευε τη γέννηση του ΟΗΕ στην Καλιφόρνια πριν από 60 χρόνια. Έγινε όμως σαφές ότι οι κυβερνήσεις τόσο του Βορρά όσο και του Νότου, καθώς και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) ανά τον κόσμο θεωρούν τα MDGs προσωπική τους υπόθεση, σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με προηγούμενους διεθνείς αναπτυξιακούς στόχους. Είμαστε η πρώτη γενιά που μπορεί να καταπολεμήσει την παγκόσμια φτώχεια, όσο και αν δεν θέλουν πολλοί να το πιστέψουν.